



## ОСМИШЉЕНИ И УТИШАНИ ПОСТУПАК ОПСТАЈАЊА И САВЛАДАВАЊА НЕПРИХВАТЉИВОГ

(Саша Радојчић: *Cyber zen*, НБ „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2013)

И најновија песничка књига *Cyber zen* „читаоца, песника и филозофа“ Саше Радојчића (1963) је утишана, осмишљена, медитативна, уз то још и сликовита, сведена и наративна, у чијем средишту јесте данашњи статус појединца, па и песника и песничковања. Следећи Радојчићеви намерно непренаглашени и непренаметљиви стихови, што је једна од карактеристика и књиге пред нама, а и његовог ранијег песништва, довољно убедљиво сведоче о његовој назначеној тематској опредељености: „све то што напада\ утрнула градска чула“; „сенка је сенке\ то што од себе правимо“; „да су ствари на своје месту\ да је све како треба да буде\ да је свет један склоп без шава“; „то неко ко нисам ја“; „овде уосталом не припадамо“; „да сам само знао\ изабрао бих да ме нема\ све као у такозваном\ животу“; „није испало сасвим лоше (...) још држимо главе на раменима\ и климамо, свему климамо“; „пред постојањем изврнутим наопачке“; „углови собе су белези\ несналажења“; „да ли ме чека, на крају\ када све прође\ када прође\ оно чега има?“, али који, и својом индивидуалношћу, јасно оцртавају координате врло широке мапе човекових искушења и посртања, данас и овде.

За разлику од других песника, са којима он дели основни тематски ток, који бурно и бунтовно реагују на стварност која то уопште није, већ изванредан привид, песник Радојчић сву ту апсурдну и бесмислену ситуацију на терену промптног повлачења и пада смисла, морала и традиције, у којој човек данас и овде егзистира (Кант), и, иако прихвата Камијево право на побуну као једнократан чин отпора, користи да се запита шта му је (и нама) чинити, и што је, данас, у предвиђању безнада, још важније – можемо ли се чему надати. Свакако да песник Радојчић поима његову и нашу позицију као тешку и поразну, али не и неизбежну, као и да се противи ношењу терета апсурда и хаоса, али је истовремено свестан да то није могуће спречити брзо и лако. Нарочито не олако датим обећањима (читај – лажима), којих је све више. Штавише. Ти се лицемерни гласови међусобно и не разликују.

У овом трену, зарад раније, од самог аутора помињаних функција у српској култури, које поседује Саша Радојчић, као и због његовог евидентног медитативног песничког дискурса, треба подсетити да се у тумачењу таквих вечитих тема социокултуре, као што је то човеков живот, на пример, филозофија и књижевност (не)намерно сусрећу и преплићу, јер се, пре свега, тиме обе подједнако суштински баве. Зато су и

тумачи и промотери егзистенцијализма, попут Сартра, постали познатији и активнији као књижевници. Али, пред нама, упркос бројним гномским поентама у његовом песништву, па и у овој књизи, превасходно је реч о песнику, а не о филозофу Саши Радојчићу, што се уочава из његовог песничког поступка и доживљаја песничког садржаја. Наиме, за разлику од филозофије која потенцира коначно, књижевност покушава да тумачи тренутно завршиво као отворено (Ролан Барт и Умберто Еко), као неокончано и маштом могуће измењиво. Књижевност се, као и Радојчићеви стихови, бави и оним личним и особеним знацима препознавања и узајамног разликовања, који су сачувани, али измештени и скрајнути из општег тренутно важећег ипостаса. И у књизи „кибернетских експресија и медитација“, хорске искуствене слике (не)стварности су, привидно, удаљене од садржајне суштине. Заправо, о њој се више говори кад јој се не обраћа песник непосредно, већ када проговара искоса, у пролазу или преко рамена. Такав песников поступак може се ословити као својеврстан образац савладавања привидно коначног, у књизи пред нама – неприхватљивог, неподношљивог, апсурдног, парадоксалног и човеку надасве недостојанственог и увредљивог.

На који начин песник Радојчић конкретно савладава, свима нама, лажно, привидно и виртуелно.

Пре свега, треба нагласити да доживљај претеће околине не зависи искључиво од звучности, реторике и патетике стиха понаособ, нити од писања из њеног епицентра, него од дубине, језгровитости и убедљивости њене илустрације и последичне емпатије коју може изазвати, као што то чине Радојчићеве осмишљене и тихе слике нашег времена, насликане са извесне дистанце, а не из „живог блата“ заједничке нам угрожености, како је то данас уобичајено или, макар, учестало. Песник смирено, а истовремено иронично-апокалиптички говори и о свом статусу, као и о статусу сваког од нас („погледај\ и мене, драга моја:\ како сам ти леп,\ велик и миран.\ заборављена алатка,\ напрсла камена плоча,\ свој сопствени споменик“), чак га и издваја из додељеног нам окружења, за чију разгледницу околине је и даље аутентичан Рембоов закључак – „надмоћност поседују они без срца“.

Посебно је значајан и аутентичан, раније наведен, песников вешт отклон од тренутног и околног, не увек у смислу игнорантног доживљаја досуђене нам виртуелне стварности и епифанијске празнине, која погоршава изгубљеност појединца. Наиме, песник Саша Радојчић се, на први поглед, све више удаљава од тренутног задовољавајући се чињеницом да је оно што знамо одређено оним што јесмо, што оправдава занемаривање и, на тренутак, скрајнутост непријатности. Песник, међутим, верује и у став Берђајева да се још увек може прихватити могућност да се отклоне и избегну утицаји из „споља, из не-ја, коме ништа не би одговарало у ја“ и да се неутралише њихово агресивно и непожељно дејство на појединца, које се појачава и увећава из дана у дан. Песник је као усамљен и отуђен појединац свестан постојећег нисковредносног и духовно осиромашеног окружења и његове диљем овладале енормне моћи, мада га што може више искључује из свог видног поља, али повремено, као узгред, врло јасно и прецизно именује, у свој његовој дубини, трагичности и испразности.

Песник нам, наиме, саопштава да је једно од могућих прибежишта – боравак у себи, у свом миру, у својим медитацијама, у својој равнотежи, под условом да се не за-

борави да „сумњати значи веровати“. На тај начин, могуће „просветљење“ се не доживљава само као интелектуално решење животних проблема, него и као право појединачно „ослобођење“.

Ипак, треба закључити да Радојчићева тишина стиха није само одговор и мера безбедности против наметнутог система невредности, већ је много више од тога (понављам – „ослобођење“ и „просветљење“), на шта нас опомиње тишина која још увек у својој достојанствености опстаје. Очигледно да се песник определио за утишаност и благоироничан отклон од лажи и привида, од хаотичног и растрзаног света. Али тишина стиха и живота није сам пуко прибежиште у виду бекства од одрођене и отуђене околине, већ много више од тога. На пример – сведочанство постојања и убеђење у неуништивост свега вредног што још увек постоји, макар у угроженим појединцима. У што се, иначе, мора и треба веровати. Нарочито, данас и овде.

Стога читаоци и тумачи увиђају да је у Радојчићевом тихом песништву све усаглашено и измирено међусобно. И амбијент песме. И сви градивни елементи песме, колико год били опречни и некомпатибилни. Чак и суморна и обезвређена свакодневица од које се песник упорно дистанцира и којој, очито је, не осећа да припада. У тим тренуцима доминирају завидна сликовитост и игрива иронија као моћна песничка средства, која нам откривају да је песник Радојчић сагласан са противљењем Тургењева привикавању човекове савести да се нешто неприродно, нелогично и неправедно прихвати као „нуžno зло“, јер „то ускоро почиње све више да нам изгледа као нужно, а све мање као зло“. А што, није логично и нормално, нити потребно, узимајући у обзир будућност, ако се она уопште може назрети из ситуираности данашњег појединца.

Дакле, као и раније, и у најновијој књизи *Cyber zen*, очито је да Радојчићево песништво тихе дискомуникације са светом и стожерима света (Д. Хамовић), већинским делом, настаје устрајним, пригушеним и утолико сугестивним дискурсом, све више сведеним и сликовитим, тако да читаоци све време ослушкују тишину и очекују оно-страни, речима ненасељени простор (М. Пантић). Наиме, било о чему да пева Радојчић, нема ускличника и знакова узвика ни афективног поентирања; нема грча ни изненадне промене тонске одреднице („што нечујнијег интензитета“) првог стиха (Г. Божовић); нема значајне промене температуре песме ни убрзавања ритма песме; нема, дакле, прегласности и других ставова у музичкој композицији изузев адађа, о чему сведоче и сами наслови Радојчићевих песама, тихи и кратки, а сводни и у функцији песме, првенствено.

Изузетак је завршна, дужа, гласнија песма „Орфеј у главном граду“, поднаслова *чешири сновиђења*, у којој надвладава апокалипса свеурбаности, нарочито „сиромашних“ и „гладних“, што песника нарочито онеспокојава и боли, али и у којој је извесна супротност између Певача и најављене катаклизме мегалополиса („а ти шта ти радиш\ ти што се у град враћаш“). У опреци су данас, дакле, и живот и песма („тај живот\ не знам шта је\ а шта је песма\ знам\ али\ не могу ти рећи“). Песник претпоставља да једино оно што нас, на краће или дуже временске стазе, може избавити од света који то није, јесте поезија, писана реч, „ослобођена реч“, реч „широм отворених очију“ „за промене у души\ за померање зебње и радости“. Једино „поезија“ може да „измами

сузе на лепе очи младе жене“. Необично искрена и истинита је антологијска песма „Реч“ која у свега девет краћих стихова сажима исповест и чин певања („изговорим је\ и већ је ван мене\ није више моја\ почиње да лута\ убога господарица\ у њеном је лутању\ као језгро у љуску\ стиснуто\ све што сам био“).

У блиском дослуху је и Радојчићево апофатичко-брајковићевско, али и античко још питање („а оно чега нема, има ли га?“), којим наговештава опстанак, за тренутак, потиснутог света тишине и поезије коју једино „чујемо када без њласа љоворимо свом унуљрашњем уху“, што је мото књиге, а са чиме се и морамо сагласити. Појединац, данас, само ту и може опстати – у себи, у свом унутарњем гласу, у тајни промишљања, у ишчекивању Сунца. Што је у дослуху са премисама Шелинга да стваралачку и естетичку машту која уноси идеално (читај – бесконачно) у (не)реалност доживљава као прави (по Платону) демијуршки чин.

Оно што се не сме пренебрећи јесте и чињеница да у извесном броју песама (на пример, песме „Место чуда“, „Ато quia absurdum“, „Песма последње ноћи“, „Орфеј у главном граду“) Радојчић испитује речи и песму неочекиваним иновативним приступима, различитим међусобно, аутентичним и потпуно оправданим, и интересантним, а уз то и обећавајућим и ишчекујућим од стране читаоца и тумача.

На крају импресије треба довести у контекст наслов најновије Радојчићеве књиге песама и често рабљене синтагме – виртуелне стварности, која поседује моћ да се привид доживи (читај – наметне) као реалност, истина као лаж, ефемерно као битно, црно као бело, пад као узлет, непостојеће као могуће, безнад као успех, промашај као погодак, пуно као празно, чекано као изгубљено, и обратно, чији смо, опомиње нас песник, не само сведоци, већ, у исти мах, и учесници, мање или више, и што морамо себи признати.

Очито да истиновање није могуће у додељеном нам окружењу, већ само у себи, у миру и дубини сопства, у оази сачуваних система вредности и надања.